

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

וידוי מעשרות

לפרשת כי-תבוא (על פי שיעור של הרב אלחנן סמט)

תרומת המעשר לכהנים, נחשב להם שאר המעשר חולין, שנאמר, (במדבר י"ח לא):

וְאֶכְלְתֶם אֹתוֹ בְּכָל מְקוֹם אֲתֶם וּבֵיתְכֶם...

מעשר זה נקרא בלשון ההלכה "מעשר ראשון", והוא נוהג בכל השנים במחזור השמיטה (למעט שנת השמיטה עצמה).

סוג 2: בפרשת ראה, מופיעות מצוות אחדות הקשורות במחזורי שנים. שתי המצוות הראשונות עוסקות בדיני מעשרות. על המעשר הנידון שם בראשונה נאמר,

3. דברים י"ד כב-כג:

(כב) עֵשֶׂר תַעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זְרַעְךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה. (כג) וְאֶכְלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱ-לֹהֶיךָ בְּמִקְוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשִׁכְנֵן שְׁמוֹ שָׁם מֵעֵשֶׂר דָּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וַיִּצְהָרְךָ... לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים.

בהמשך, מאפשרת התורה למי שגר רחוק מן המקום אשר יבחר ה' לפדות את המעשר הזה בכסף, ובבואו אל המקום אשר יבחר ה', לקנות בכסף זה דברי מאכל שונים ולאכלם שם.

מעשר זה והאפשרות לפדותו כבר נזכרו בקיצור בסוף חומש ויקרא, בפרק כ"ז העוסק בדיני פדיון של הקדש.

4. ויקרא כ"ז, ל:

(ל) וְכָל מֵעֵשֶׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרֵי הָעֵץ לֵה' הוּא קֹדֶשׁ לֵה'. (לא) וְאִם גָּאֵל יִגָּאֵל אִישׁ מִמֵּעֵשֶׂרוֹ, חֲמִשִּׁיתוֹ יִסַּף עָלָיו.

מעשר זה נקרא בלשון ההלכה "מעשר שני". הוא אמנם נאכל על ידי הבעלים עצמם, אך הוא נקרא "קדש לה'" ואינו נאכל "בכל מקום" (כמו המעשר הראשון), אלא רק "במקום אשר יבחר ה'" ובטהרה. (על חיובו של מעשר זה בשנים השונות במחזור השמיטה נדון להלן).

סוג 3: לאחר פרשת מעשר שני נאמר,

בפרשתנו מופיעה מצוות "וידוי מעשרות" החותמת את נאום המצוות של משה.

1. דברים כ"ו יב-טו:

(יב) כִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מֵעֵשֶׂר תְּבוּאֹתְךָ בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שָׁנַת הַמֵּעֵשֶׂר, וְנִתְּתָה לְלוֹי לִגְרוֹ לִיתוֹם וְלֹאֲלִמְנָה, וְאָכְלוּ בְשַׁעְרֶיךָ וּשְׂבִעוּ. (יג) וְאִמְרַתְּ לִפְנֵי ה' אֱ-לֹהֶיךָ: בְּעֲרִיתִי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת, וְגַם נִתְּתִיו לְלוֹי וְלִגְרוֹ לִיתוֹם וְלֹאֲלִמְנָה כְּכֹל מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי, לֹא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי. (יד) לֹא אֶכְלְתִי בְּאֲנִי מִמֶּנּוּ, וְלֹא בְּעֲרִיתִי מִמֶּנּוּ בְטָמֵא, וְלֹא נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לְמֵת. שְׂמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֱ-לֹהֵיךָ, עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי. (טו) הַשְּׂקִיפָה מִמַּעוֹן קֹדֶשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִתְּתָה לָנוּ, כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיִינוּ אַרְצָה זָבֶת חֶלֶב וְדִבְשָׁה.

בשיעור השבוע נעסוק בדיני מעשרות ובמצוות ביעור מעשרות ווידוי מעשרות.

שלושה מעשרות ודיניהם

התורה חייבה את בני ישראל בשלושה סוגי מעשרות מיבול ארצם:

סוג 1: בפרשת קרח, במדבר י"ח, נאמר,

2. במדבר י"ח כא-כג:

(כא) וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נִתְּתִי כָּל מֵעֵשֶׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֶלֶף עֲבַדְתֶּם אֲשֶׁר הֵם עֲבָדִים אֶת עֲבַדְתָּ אֱהֵל מוֹעֵד... ..

(כג) ... וּבַתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה. (כד) כִּי אֵת מֵעֵשֶׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לֵה' תְּרוּמָה נִתְּתִי לְלוֹיִם לְנַחֲלָה עַל כֵּן אִמְרַתִּי לָהֶם: בַּתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה.

הלוויים מצוים שם בהמשך לתת לכהנים תרומה, מעשר מן המעשר שקיבלו, ודינה של תרומה זו הוא כתרומה גדולה שחייבים ישראל לתת לכהנים – היא אסורה לזרים ונאכלת בטהרה. אולם לאחר שנתנו הלוויים את

דבר זה חוזר אף בפרשת 'ויודו מעשר'.

9. דברים כ"ו, יב:

כִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מַעֲשֵׂי תְבוּאָתְךָ בַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנִתְּתָה לַלֵּוִי (רש"י: את אשר לו, הרי מעשר ראשון) לַגֵּר לִיתּוֹם וְלְאֶלְמָנָה (רש"י: זה מעשר עני) וְאָכְלוּ בְשַׂעְרֶיךָ וְשָׂבְעוּ.

זמנו של מעשר זה הוא אך בשנה השלישית שבכל שלוש שנים, וחכמים הורו כי בשנה הזאת מחליף מעשר העני את המעשר השני: במקום להעלות את מעשר יבולם למקום אשר יבחר ה' ולאכלו שם בטהרה, יתנו הבעלים את המעשר הזה בשנה השלישית ובשנה הששית לעניים (והוא חולין בידם, ונאכל 'בשעריך').

בספרי למדו זאת מן הכינוי של השנה השלישית בדברים כ"ו, י"ב "שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר".

10. וזו לשון הספרי (כי תבוא שב):

יכול יהו שני מעשרות נוהגים בה (- בשנה השלישית)? תלמוד לומר 'שנת המעשר' – מעשר אחד נוהג בה ואין שני מעשרות נוהגים בה. אין לי אלא מעשר עני שבו דיבר הכתוב...

11. רש"י בביאורו לפסוק זה פירש את הספרי כך:

"שנת המעשר" – שנה שאין נוהג בה אלא מעשר אחד משני מעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה. שנה ראשונה של שמיטה נוהג בה מעשר ראשון... ומעשר שני... הרי שני מעשרות, ובא ולימדך כאן בשנה השלישית, שאין נוהג מאותן שני מעשרות אלא האחד, ואי זה, זה מעשר ראשון. ותחת מעשר שני תן מעשר עני.

ומקשה הרב סמט: השנה השלישית אינה 'שנת המעשר' – שנת מעשר ראשון בלבד, שהרי גם בה יש שני מעשרות – מעשר ראשון ומעשר עני, ואין אפוא טעם לכנותה "שנת המעשר".

לכן לדעת הרב סמט, נראה שכוונת הספרי אחרת היא: "יכול יהו שני מעשרות נוהגים בה" – מעשר שני ומעשר עני גם יחד (ועל מעשר ראשון אין אנו מדברים עתה, שזמנו הרי בכל שנות המחזור בשווה). "תלמוד לומר 'שנת המעשר' – מעשר אחד נוהג בה ואין שני מעשרות נוהגים בה". כלומר, רק מעשר עני נוהג בה (שהוא מפורש בכתוב ביחס לשנה השלישית בפרק י"ד ובפרק כ"ו) ואין נוהג בה מעשר שני. פירוש כזה עולה מתוך מדרש הגדול לְ-כ"ו, יב (עמ' תקצו): "יכול יהו שני מעשרות נוהגין בה מעשר שני ומעשר עני..."

חכמים למדו במדרש ההלכה שביעור המעשרות לאחר השנה השלישית כולל ביעור של כל המתנות שחייב אדם לתת מיבול אדמתו. וכך שנינו במשנה מעשר שני פ"ה מ"ו: "ערב יום טוב הראשון של פסח (והרמב"ם גרס "ערב יום טוב האחרון", וכן הגרסה בספרי) של רביעיית ושל שביעית היה ביעור. כיצד היה ביעור? נותנין תרומה ותרומת מעשר לבעלים (- לכהן), ומעשר ראשון לבעליו (- ללווי) ומעשר עני לבעליו. ומעשר שני והביכורים (-שכבר אין אפשרות להעלותם לירושלים) מתבערים בכל מקום (- מן העולם)".

5. דברים י"ד, כח-כט:

(כח) מִקְצֶה שְׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא אֶת כָּל מַעֲשֵׂי תְבוּאָתְךָ בַשָּׁנָה הַהוּא, וְהִנַּחַת בְּשַׂעְרֶיךָ. (כט) וּבֹא הַלֵּוִי, כִּי אֵין לוֹ חֶלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ, וְהִגֵּר וְהִיתּוֹם וְהָאֶלְמָנָה אֲשֶׁר בְּשַׂעְרֶיךָ, וְאָכְלוּ וְשָׂבְעוּ, לְמַעַן יִבְרַכְךָ ה' אֱ-לֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה.

6. פסוק כח בא ללמד על פי חזקוני:

"לסוף ג' שנים תוציא כל המעשרות שיש לך להוציא"

7. ועל פי רש"י

"שם השהה מעשרותיו של שנה ראשונה ושנייה לשמיטה, שיבערם מן הבית בשלישית" (וכוונתו לסוף שלישית – בשנה הרביעית).

את המעשרות הללו מניח האדם "בשעריך".

8. את פסוק כט מפרש רש"י כך:

"ובא הלוי" – ויטול מעשר ראשון.

"והגר והיתום והאלמנה" – ויטלו מעשר שני שהוא של עני של שנה זו (השלישית במחזור שמיטה), ולא תאכלנו אתה בירושלים כדרך שנוקטת לאכול מעשר שני של שתי שנים... ואתה מוליך לירושלים מעשרות של שנה ראשונה ושנייה שהשהית, ומתוודה "בְּעֶרְתִּי הַקֶּדֶשׁ מִן הַבַּיִת...".

המצוה הכלולה בפסוקים אלו קרויה בלשון חכמים "ביעור מעשרות", בהשפעת וידוי מעשר שבו נדון להלן, ובו אומר המתוודה (כ"ו, יג) "בְּעֶרְתִּי הַקֶּדֶשׁ מִן הַבַּיִת", ושם הכוונה למעשר שני (ונטע רבעי) הקרוי "קֶדֶשׁ לַה'".

לאחר כל שלוש שנים במחזור השמיטה, כלומר בשנה הרביעית ובשנה השביעית, מצוה התורה 'ליישר קו': להוציא את כל המעשרות שנאגרו במשך שלוש השנים הללו, ולהביא אותם אל יעדס: מעשר ראשון – ללווי; מעשר שני – להעלותו למקום אשר יבחר ה' ולאכלו שם (ואם כבר אין סיפק לעשות כן לפני הרגע הקובע לביעור יש לבערו מן העולם).

לפי לשון המצוה בפרק י"ד – "תּוֹצִיא אֶת כָּל מַעֲשֵׂי תְבוּאָתְךָ" – ניתן היה לכנות מצוה זו 'הוצאת מעשרות'. אבל מצוה זו, לא מנוה מוני המצוות כמצוה בפני עצמה אלא כללו אותה בתוך מצות וידוי מעשר הבאה בפרשתנו.

והנה, בהניחו את המעשרות של שלוש השנים שהוציא מביתו, נאמר בפסוק כט שלא רק הלוי יבוא ויאכל את המעשר הנוגע אליו, אלא גם "הִגֵּר וְהִיתּוֹם וְהָאֶלְמָנָה" – העניים – יאכלו מן המעשרות הללו. ואם כן ישנו מעשר המיועד להללו שיונח גם הוא "בְּשַׂעְרֶיךָ"¹!

¹ וכמוכן, מעשר שני של שנה ראשונה ושנייה אינו כולל במה שהוציא והניח "בשעריך", שהרי אותם ניתן לאכול רק במקום אשר יבחר, והם ראויים לבעל המעשר ולמשפחתו.

13. הרב הופמן בפירושו למקומו עונה על כך:

הפסוקים יב-טו שנאמרו כאן, לכאורה היו שייכים לשם (י"ד, כח-כט), אלא שנקבעו כאן מפני שמצות וידוי מעשרות דומה למצות וידוי ביכורים (- הכתובה לפניו: כ"ו, א-יא), והרי זה כעין המשך לפרשה שלפניה. הפרשה הראשונה באה לומר, שנביא לפני הקב"ה את המתנה שנתחייבנו בה, והפרשה השנייה באה לומר שאחרי שנתנו את כל המתנות כראוי, נבקש מאת הקב"ה שיברך את עמו ואת ארצו בשכר קיום המצוות הללו. כדרך שנאמר למעלה בפסוק ה (- במצות וידוי ביכורים) "ואמרת לפני ה' א-להיך" כך נאמר גם בפסוק יג (- במצות וידוי מעשר), והוא טעם סמיכות הפרשיות.

אולם מקשה הרב סמט על דבריו: האם סמיכות הפרשיות בין מקרא ביכורים לבין וידוי מעשרות, שיש ביניהם דמיון מסויים, כה חשובה עד שהיא גורמת לעקירת פרשה ממקומה הטבעי ומסמיכות פרשיות מהותית הרבה יותר?

נחמה ליבוביץ ע"ה, בעיונה לפרשתנו "וידוי מעשר" (עיונים חדשים בספר דברים, עמ' 256), מרחיבה יותר את המשמעות של סמיכות הפרשיות הזאת, ועומדת גם על השונה בין שתי הפרשיות.

14. נחמה ליבוביץ:

כבר העיר רמב"ן בפרשת ראה (י"ד, כב): "ואמר (י"ד, כח) 'תוציא' והנחת בשעריך' – ללמד על הביעור, ושוב יבאר אותו בפרשת 'כי תכלה לעשר' (כ"ו, יב)". אם כן, למה לא נכתבה פרשת וידוי מעשר בפרשת ראה, בסמוך למצות ביעור המעשרות?

כדי להסמיך פרשת וידוי מעשרות לפרשת מקרא ביכורים, באשר יש דמיון בין שתיהן. בשתיהן בא הישראלי למקום אשר יבחר ה', ואומר את האמירה הכתובה בשתי הפרשות; ויש קשר בין שתי האמירות: במקרא ביכורים מדבר הפרט כנציג הכלל כולו (כ"ו ג): "כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו", ומכאן ואילך הכול בלשון רבים: "וינענונו", "וינתנו עלינו", "וינצק", "וינצאנו ה'", "וינאנו", ועד למקום שבו מביא הביכורים מדבר על העשייה האישית של מצותו: "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה...". ואילו בוידוי מעשרות מדבר המתודה כל הזמן כפרט, בלשון יחיד.

במקרא ביכורים מודגש מצד אחד עם ישראל בחולשתו, בעינויו ובצעקתו... ומצד שני מובלטת גדולת ה' וטובו בריבוי המתנות אשר נתן לנו ה', נתינה המוזכרת שש פעמים, בהתייחסה אל ה' הנותן לישראל ארץ טובה, וכביטוי להכרת טובה...

בוידוי מעשר לא מודגש מה עשה ה' לבן ישראל או לעם ישראל, מה נתן ה' לו, אך מובלט בו רק מה עשה

ועדיין צריך ביאור: מדוע שנה שנוהג בה רק מעשר עני קרויה על שמו "שנת המעשר", ואילו שנה שנוהג בה רק מעשר שני אינה קרויה כך?

הרב סמט מציע לשאלה זו את התשובה הבאה: מעשר שני נאכל לבעלים, ואם כן אין בו דין נתינה לזולת והוא אינו מורגש כחסרון יבול לבעליו, ואילו מעשר עני ניתן לעניים, ועל כן השנה שבה הוא חל היא "שנת נתינת המעשר".

מדוע נעקרה פרשת וידוי מעשר ממקומה?

ניכר לעין שהפסוקים מפרשתנו שהבאנו בראש השיעור (דברים כ"ו, יב-טו), אינם אלא המשך טבעי של דיני המעשרות שבפרק י"ד. וביתר דיוק: הדין האמור בפרשתנו משלים את הדין של ביעור המעשרות בפרשת ראה (דברים י"ד, כח-כט). שם מופיעה ההוראה להוציא את כל המעשרות מקצה שלוש שנים מן הבית כדי שיגיעו ליעדיהם, ואילו בפרשתנו הופך המעשה הנדרש ההוא לתנאי המצוה הנוספת.

דברים כ"ו יב-יג:

כִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מַעְשֵׂי תְבוּאָתְךָ בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁת
שְׁנַת הַמַּעְשֵׂר וְנִתְּתָה לְלוֹי לֶגֶר לְיִתּוֹם וְלְאַלְמָנָה...

והמצוה הנוספת היא אמירה חגיגית שמצטווה מוציא מעשרותיו לומר:

וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱ-לֹהֶיךָ: בְּעֶרְתִּי הַקֶּדֶשׁ מִן הַבַּיִת...

אמירה זו הולכת ונמשכת עד לסוף הפרשה בפסוק טו.

לא רק המשך ענייני והלכתי יש כאן, אלא אף מבחינה סגנונית, אוצר המילים והצירופים של המצוה בפרק י"ד חוזר ומופיע שוב בפרק כ"ו.

12. הקשר הלשוני בין פרק י"ד לפרק כ"ו:

י"ד, כח-כט	כ"ו, יב-טו
כח תוציא את כל מעשר תבואתך	יב כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך
מקצה שלש שנים...	בשנה השלישית שנת המעשר
בשנה ההוא	ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה
כט ובא הלוי... והגר והיתום והאלמנה	ואכלו בשעריך ושבעו.
אשר בשעריך ואכלו ושבעו.	טו השקיפה... וברך את למען יברך ה' א- עמך את ישראל...
למען יברך ה' א- להיך.	

מתעוררת אפוא השאלה, מדוע מצות וידוי מעשר – כפי שמכנים חז"ל את המצוה שבפרשתנו – אינה כתובה בפרשת ראה, במקום הראוי לה, לאחר מצות ביעור מעשרות (הכוללת אף את מצות מעשר עני)?

הַשְּׂקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וַיְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת
יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ פֶּאֶסֶר נִשְׁבַּעְתָּ
לְאַבְתֵּינוּ אַרְצָךְ זֵבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ.

15. וכך דרשה המשנה (מעשר שני פ"ה מי"ג) תפילה זו:

"הַשְּׂקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשׁ מִן הַשָּׁמַיִם" – עשינו מה שגזרת עלינו, אף אתה עשה מה שהבטחתנו.

"... וַיְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל" – בבנים ובנות.

"... וְאֶת הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ" – בטל ובמטר...

חטיבת הנאומים הבאה בספר דברים היא חטיבת נאומי הברית. בנאומים אלו יצטוו ישראל על כריתת ברית בכניסתם לארץ, בהר גריזים ובהר עיבל, ואילו בערבות מואב יכרות עמם משה ברית כבר עתה, בטרם ייפרד מהם.

ומסביר הרב סמט, שסיום נאומי המצוות ב'מקרא ביכורים' וביודיו מעשר' מקדים את נאומי הברית, ומציג את היחס ההדדי בין ה' לישראל כיחס של ברית המושתתת על קיום המצוות, שנתנתן הסתיימה עתה בשתי המצוות הללו.

עיתויה של הברית בערבות מואב הוסבר בדברי ר"י אברבנאל בפירושו לפרשת ניצבים.

16. ר"י אברבנאל לפרשת ניצבים כ"ט, ט-יד:

לפי שעתה רצה השם יתברך לעשות עמהם חסד... בירושת הארץ הקדושה, הביא הצורך שייכנסו בברית חדשה... על ירושת הארץ.

ואכן, שתי המצוות המסיימות את נאומי המצוות והמהוות שלב הכנה לכריתת הברית בערבות מואב הן מצוות התלויות בארץ, וקשורות במתנות השונות שחייב האיכר הישראלי להביא מיבולו: הבאת הביכורים למקדש ונתנת המעשרות השונים למי שהתורה ייעדה אותם.

המבנה הספרותי של הפרשה

נבחן בקיצור את מבנה הפרשה שאנו עוסקים בה: ארבעה פסוקים בפרשה זו, וכל פסוק מהווה פסקה קצרה.

פסוק יב מכיל את תיאור המעשים שעשה הנמען של מצוה זו, המהווים תנאי למצנת ויודי המעשר הבאה בהמשך. שאר שלושת הפסוקים הם נוסח הנאום שמצוה התורה על האדם הזה, שקיים את כל חובותיו, לומר לפני ה':

בפסוק יג הוא מפרט בגוף ראשון ובפנייה אל ה' כנוכח את מה שעשה, בפסוק יד הוא מפרט את מה שלא עשה, והן מעשיו והן מה שנמנע מלעשותו – הכול הוא כפי מה שנצטווה.

הישראלי ומה לא עשה: לא שכח, לא הזניח, לא קלקל, כמונה מטבעות קטנות, ובסיום הוא אומר: (כ"ו, יד) "עשיתי ככל אשר צויתני".

ובכן, יש קשר בין האמירות, אולם קשר זה ניגודי הוא, כפי שציננה נחמה ע"ה (ניגוד בין יחיד הדובר בשם העם לבין יחיד הדובר אך בשם עצמו; ניגוד בין התייחסות לטוב ה' ולנתנתו לבין התייחסות למעשיו הטובים של הדובר בתחום קיום מצוות ה').

ונשאלת השאלה: מהו טעמם של ניגודים אלו? ומהי חשיבותה של סמיכות פרשיות זו, עד שהיא גוברת על שייכותה הטבעית של פרשת וידוי מעשר לפרשת ביעור מעשרות שבפרק י"ד?

כדי לענות על שאלות אלו, מצע הרב סמט, לשים לב לכך ששתי הפרשות ההלכתיות הללו שאנו דנים בסמיכות ביניהן – פרשת מקרא ביכורים ופרשת וידוי מעשר – הן שתי המצוות החותמות את נאומי המצוות של משה בספרנו, נאומים שהחלו בפרק ה' בפרשת ואתחנן ונמשכו ברצף עד לסוף פרק כ"ו בפרשתנו.

נראה שישנה כוונה מיוחדת בהצבתן של שתי פרשיות אלו, שכל אחת מהן מכילה נאום חגיגי של מקיים המצוה הנידונה באותה פרשה, בחתימת נאומי המצוות כולם.

בין שני הנאומים המוטלים על מקיימי שתי המצוות – מצות הבאת ביכורים למקדש ומצות ביעור מעשרות – ניכר הבדל עקרוני. נאומו של מביא הביכורים מכיל אישור אנושי של איש ישראל, המייצג בדבריו את העם כולו, כי ה' קיים את בריתו עם האבות בשלמות: הוא הוציא את ישראל ממצרים והביאם אל הארץ, נתנה להם ונתן להם בה כל טוב.

בוודוי מעשר, לעומת זאת, מדגיש האדם מישראל את מה שהוא עשה או לא עשה:

בְּעֵרְתִּי... וְגַם נָתַתִּיו ... כָּכָל מִצְוַתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי, לֹא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוַתֶּיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי. לֹא אֶכְלַתִּי... וְלֹא בְעֵרְתִּי... וְלֹא נָתַתִּי... שְׂמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֱ-לֹהֵי, עֲשִׂיתִי כְּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי.

צירופן של שתי האמירות הללו מביע יחס הדדי מושלם בין ה' לישראל: ה' קיים את הבטחתו לישראל כעם (דבר שמעצב את חייו הטובים של כל איכר יחיד בעם), ואילו כל יחיד ויחיד בעם הזה שומע בקול ה' ועושה ככל אשר ציוהו. זוהי האידיליה ביחסים בין ה' לישראל שאותה מכוון משה להשיג בנאומיו שבספר דברים. ומה מתאים יותר לסיום נאומי המצוות מאשר מצוה המכילה תפילה להמשך היחס ההדדי האידילי הזה.

דברים כ"ו, טו:

שְׁרָאֵל" ואת המתנה שנתן להם "הַאֲדָמָה" שתהא זבת חלב ודבש ותיתן פירותיה ליושבים עליה בעין יפה.

מדוע קרוי הנאום שבפרשתנו 'וידוי'?

נשאלת השאלה, מה טעם השם שבו מכנים חז"ל את הנאום ששמה התורה בפי מבער מעשרותיו – "וידוי מעשר", כפי שמופיע במשנה.

17. מעשר שני פ"ה מ"י:

במנחה ביום טוב האחרון היו מתוודין. כיצד היה הוידוי? "בערתי הקדש מן הבית..."

השם 'וידוי' אינו מופיע במקרא, אולם פעלים מן השורש יד"ה בבניין התפעל ('להתוודות'), מופיעים אחת עשרה פעמים במקרא במשמעות: לגלות חטאים לפני ה', כחלק מן התפילה והחזרה בתשובה לשם בקשת כפרה. חז"ל גזרו מן הפועל הזה את השם 'וידוי' לדברים שאותם אומר המתוודה על חטאיו לפני ה'.

הוידוי עומד במרכז עבודת יום הכיפורים, הן במקדש שבו מתוודה הכהן הגדול כמה פעמים במהלך היום, והן בבית הכנסת שבו הוידוי חוזר בכל תפילות היום.

במשנה האחרונה של מסכת מעשר שני מופיע שם השונה במקצת, אך הנגזר מאותו שורש, לנאום שבפרשתנו:

יוחנן כהן גדול העביר הודיות מעשר.

כלומר, הוא ביטל אמירת וידוי מעשר משום שבימיו – בימי בית שני – היו נותנים את המעשר הראשון לכהנים ולא ללוויים, ולא ניתן היה לומר אפוא "וגם נתתי ללוי".

השאלה אף מתחזקת, שהרי מה עניין 'הודאה' או 'וידוי' לדברים שאומר מבער מעשרותיו בפרשתנו? אין הוא 'מתוודה' לפני ה' על חטאיו, אלא ההפך מכך: הוא מציין בשמחה ובגאווה כי לא חטא: "לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי"; "שמעתי בקול ה' א-להי, עשיתי ככל אשר צויתני". הלואת ייקרא 'וידוי' ואם לדיבור מעין זה יאה הפועל הבא במשנה "מתוודין"? אף 'הודאה' לה' במובן הלל ושבח אין כאן, אלא רק תפילה: "השקיפה... וברך את עמך את ישראל!".

שאלה זו מובילה אותנו לבירור טעמה של מצנת התורה הזאת, לפרט "לפני ה'" את מעשינו הטובים ואת זהירותנו במצוותיו בתחום המעשרות. דבר זה מעורר תמיהה: לשם מה עלינו לעשות כן?

18. רשב"ם ענה על כך בקיצור, כדרכו:

(יג) "ואמרת לפני ה' א-להיך" – כך ציוה הקדוש ברוך הוא, כדי שלא יאמר אדם לעכב מעשרותיו, לשקר לפני הקדוש ברוך הוא.

כלומר, הידיעה של האדם שמוטל עליו לומר דברים אלו לפני ה', תמנע ממנו לחשוב לעכב מעשרותיו. אדם עשוי לזלזל בקיום נכון ומדויק של מצוה ממצוות ה', אך בידעו כי יהא מוטל עליו 'להצהיר' לפני ה' כי קיים

בפסוק טו חותם האדם את נאומו בתפילה שה' יברך את העם ואת הארץ.

כדרכו מציע הרב סמט לחלק פרשה קצרה זו לשתי מחציות שוות באורכן – 42 מילים בכל אחת מהן:

יב כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולא למנה ואכלו בשעריך ושבועו.

יג ואמרת לפני ה' א-להיך: בערתי הקדש מן הבית וגם נתתי ללוי ולגר ליתום ולא למנה ככל מצותך אשר צויתני, לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי.

יד לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול ה' א-להי עשיתי ככל אשר צויתני.

טו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש.

המחצית הראשונה עוסקת במעשים הגלויים, הניכרים לעין, שעשה האדם: תחילה בתיאורם האובייקטיבי, בלשון התורה, ואחר כך בדיווח עליהם מפי האדם: "כי תכלה לעשר" – "בערתי הקדש..."; "ונתתה ללוי לגר..." – "וגם נתתי ללוי ולגר...".

המחצית השנייה עוסקת במעשים נסתרים: תחילה במה שלא עשה האדם בניגוד למצות ה' (ועל כן אין ניתן לראות זאת), ואחר כך בברכה הנסתרת שיברך ה' את עמו ואת ארצו מן השמים.

ההקבלה בין שני חלקי הוידוי (ב-ג) היא מילולית וניכרת לעין, ובדרך כלל ניגודית:

"בערתי הקדש" – "ולא בערתי ממנו בטמא"

"נתתי ללוי ולגר ליתום ולא למנה" – "ולא נתתי ממנו למת"

"ככל מצותך אשר צויתני" – "ככל אשר צויתני"

ההקבלה בין פתיחת הפרשה לבין חתימתה אינה הקבלה מילולית אלא עניינית: בפסקה הפותחת מתוארים מעשיו הטובים של האדם (לא מפיו עצמו, אלא בלשון התורה), ואילו בפסקה החותמת בא פירוט מעשי ה' המבוקשים כגמול על מעשי האדם.

מילה אחת חוזרת את כל ארבע הפסקאות המרכיבות את פרשתנו: הפועל 'נתן' בהטיות גוף שונות: "ונתתה ללוי לגר ליתום ולא למנה"; "וגם נתתי ללוי..."; "ולא נתתי ממנו למת"; "ונתתה ללוי ולגר... ארץ זבת חלב ודבש".

ה' נתן לנו את הארץ הטובה הזאת על מנת שאנו ניתן מיבולה המבורך ללוויים משרתי המקדש שאין להם נחלה בארץ ולעניים שאין בכוחם להוציא לחמם מן הארץ: הגר – שאין לו חלק בארץ; היתום והאלמנה – שאין להם מפרנס שיעבוד את האדמה בעבורם. בזכות הנתנה שלנו יברך ה' את הנותנים "את עמך את

גם במקום שהוא ממלא אותה, כי אם ידון על עצמו גם כן בקו האמת, בעין פקוחה, לדעת את מעשהו למצוא קורת רוח ושמחת הלב במעשה הטוב...

על כן דרוש לנו וידוי המצוות לפרקים, לחזק את לבנו אל דרך ה', כמו שדרוש לנו וידוי הפשעים למען סור מוקשי רע.

עתה בא הרב לבאר את הדין השנוי במשנתנו כי זמנו של וידוי מעשר הוא ביום טוב האחרון של פסח במנחה:

ונכון מאוד גם כן להטביע בטבע האדם מדת היושר והצניעות: שגם במקום שעל פי התורה הוא מצוה לספר בשבח מעשיו שעשאים כתיקונם, מכל מקום יהא נוטה בטבעו הישר אל הענווה והצנע-לכת, עד שיהיה הדבר עליו כמשא, ויאחרו כפי היכולת, עד שיבוא למלאות החובה הזאת רק במועד היותר מאוחר, שאי אפשר לאחרו עוד. ומאחר שזמן המצוה הזאת הוא ביום טוב של פסח, כקבלת חז"ל (- ראה הערה 6), יאחרו עד הזמן היותר מאוחר שהוא מחוייב לקיים מצות קונו מאין דיחוי – יום טוב האחרון במנחה.

הטעמים למצות וידוי מעשר ובייחוד טעמו של הראי"ה קוק, מקרבים את וידוי המעשר לידוי עוונות. על פי דברי הרב קוק וידוי מעשר הוא מעין תמונת ראי של וידוי עוונות, אך טעמם של שני הווידויים הללו אחד הוא: "כשם שיש תועלת גדולה לתיקון הנפש בוידוי העוונות, יש תועלת גם כן... בוידוי המצוות למען ישמח בהם בלבבו ויחזק אורחות חייו בדרך ה'".

אפשר אפוא, שלכך רמזו חז"ל בהעניקים לנאום שבפרשתנו את השם המפליא 'וידוי מעשר' – לרמז לטעמו של נאום זה ולקרבתו אל הווידוי ההפוך הנאמר בשברון לב ובחרטת המתוודה לפני ה'.

הרב סמט מציע את הטעם הבא לשם 'וידוי מעשר': במשנה ביכורים פ"ב מ"ב נאמר: "המעשר (- השנה) והביכורים טעונים הבאת מקום וטעונים וידוי". ובכך, גם מקרא ביכורים קרוי בפייהם של חז"ל 'וידוי ביכורים'. ו'וידוי' בלשון חכמים הוא 'תודה' בלשון מקרא, ו'וידוי מעשר קרוי במשנה גם 'הודיית מעשרות'. וודאי ששמות אלו ('וידוי', 'תודה', 'הודיה') מתאימים למקרא ביכורים, שהרי במקרא ביכורים מודה האיכר הישראלי לה' על חסדו עם ישראל, שהביאם לארץ הזאת כפי שנשבע לאבותם, ונתן להם בה כל טוב.

לכן מציע הרב סמט, שיתכן שהקרבה בכתוב ובדין בין המעשר והביכורים, הטעונים שניהם 'אמירה', הביאה לידי השוואת השם של אמירות אלו- 'וידוי', והשם 'וידוי מעשר' ניתן אגב גררא ל'וידוי ביכורים'. אבל מסיים הרב סמט ומעיר שגם אחרי כל הדברים הללו, צריך להודות שהשם 'וידוי מעשר' נותר תמוה.

מצוותו בשלמות, דבר זה עצמו ישמש כזרז לכך שיקיים את המצוה בשלמות.

19. כך כתב גם בעל 'ספר החינוך' במצוה תרז:

יש הרבה מבני אדם שיראין מלפסול דיבורם... יותר מלחטוא במעשה. ובהיות עניין המעשרות והתרומות דבר גדול... היה מחסדיו עלינו כדי שלא נחטא בהם... שנעיד על עצמנו בפינו בבית הקדוש שלא שיקרנו בהם ולא עיכבנו דבר מהם. וכל כך, כדי שניזהר בעניין

20. ואכן, בפרק האחרון במסכת מעשר שני המוקדש לפרשתנו, אנו מוצאים במשנה יב:

"לא אכלתי באני ממנו" – הא אם אכלו באנינה (- ביום מיתת קרובו) – אינו יכול להתוודות.

"ולא בערתי ממנו בטמא" – הא אם הפרישו בטומאה – אינו יכול להתוודות.

בכיוון שונה, ומתוך הבנה פסיכולוגית עדינה, עונה הראי"ה קוק על שאלתנו בספרו עין אי"ה על אגדות חז"ל, בבאורו למשנה במסכת מעשר שני שבה מופיעה חובת הווידוי.

21. הראי"ה קוק:

כשם שצריך שיהיה מוטבע באדם גודל עוצם חובתו בעבודת ה', בעשות הטוב וקדושת המעשים והדרכים והישרת הדעות והמדות... ועל כן כך היא מדתם של צדיקים, שהם משקיפים על עצמם כמקצרים בצדקה ומעשים טובים... עם כל זאת, אין טוב לאדם שמדה זו תפעל עליו יותר מדי, עד שתדריכהו מנוחה ותגזול ממנו פשונו ושמחתו ושלות נפשו...

על כן נתנה לנו התורה דרך להערה (- להתעוררות), שצריך האדם שישמח גם כן לפעמים בביטוי שפתיים על מעשה הטוב אשר עשה. וכפי המדה הראויה לחזק לבבו בעבודה... ראוי שימצא בנפשו קורת רוח ויימלא שמחה ושלווה, ולא יהיה תמיד בעיניו כרשע וכמקצר גם במקום שיצא באמת ידי חובתו.

על כן כשם שיש תועלת גדולה לתיקון הנפש בוידוי העוונות, כן יש גם כן תועלת לפרקים קבועים, שאמנם רחוקים הם ואינם תדירים כל כך כוידוי של חטאים)... גם כן בוידוי המצוות, למען ישמח בהם בלבבו ויחזק ארצות חייו בדרך ה'.

בהמשך דבריו הוא מציין שהחובות השונים שעליהם מתוודה האדם בוידוי מעשר "כוללים בקרבם את כלל כל חיובי התורה והשכל, שהם בכלל שש מערכות, דהיינו: הלאוין והעשין; מצוות הציבור ומצוות היחיד; בין אדם למקום ובין אדם לחברו, וכולם ימצאו מקום במתנות המחוייבות" – והוא מפרט זאת.

אם כן תיקון המעשרות כהלכתם הם כוללים את יסודי חובות האדם כולם, וללמד על הכלל יצאה תורה במצות וידוי מעשר, שלא יפליג האדם עצמו לדון תמיד את נפשו לכף חובה, ולמצוא עצמו חייב ובלתי ממלא חובתו